

SOCIALSKYDD VID MISSTANKE OM YRKESSJUKDOM

I enlighet med den nya lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar 459/2015 som trädde i kraft 1.1.2016

2019

Guiden har utarbetats av:

Socialarbetare/PM Pirjo Ghazanfari

Arbetshälsoinstitutet/arbetsmedicin

1. Allmänt

Den nya lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar (459/2015) samt lagen om lantbruksföretagares olycksfall i arbetet och yrkessjukdomar (873/2015), som också omfattar stipendiemottagare (konstnärer och forskare) trädde i kraft i början av 2016. Dessutom trädde lagen om ersättning för skada eller sjukdom som har uppkommit under studierelaterade förhållanden som är jämförbara med arbete 460/2015 i kraft. **De nya** lagarna gäller olycksfall i arbetet och yrkessjukdomar vars begynnelsepunkt infaller efter 1.1.2016. När det gäller yrkessjukdomar anses begynnelsepunkten vara den dag då personen för första gången sökt vård på grund av en sjukdom som misstänks vara yrkessjukdom.

I vardagligt språk skiljer man i allmänhet inte mellan yrkessjukdomar och arbetsrelaterade sjukdomar. Arbetsrelaterade sjukdomar är dock ett mer omfattande begrepp än ersättningsgilla yrkessjukdomar. En yrkessjukdom är en sjukdom som sannolikt i första hand orsakats av fysikaliska, kemiska eller biologiska agenser som förekommer i arbetet. Konstaterandet av att en sjukdom är en yrkessjukdom förutsätter sådana medicinska undersökningar där man har tillräcklig kunskap om arbetstagarens arbetsförhållanden och exponering i arbetet. Yrkessjukdomar konstateras utifrån både medicinska och lagstiftningsmässiga grunder. Ersättningssystemet för yrkessjukdomar baserar sig på lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar 459/2015. Ersättningskyldigheten bestäms på grundval av det arbete där exponeringen huvudsakligen har skett.

Försäkring för olyckor och yrkessjukdomar för arbete som utförs i Finland ska tecknas enligt lag. Arbetstagarens medborgarskap eller hemort eller arbetsgivarens hemort saknar betydelse. En privatföretagare kan på motsvarande sätt teckna frivillig försäkring åt sig för olycksfall i arbetet och yrkessjukdom enligt 188 § i lagen. Den frivilliga försäkringen för olycksfall i arbetet för företagare förutsätter gällande FöPL-försäkring. Den lagstadgade olycksfallsförsäkringen är primär i förhållande till det övriga socialskyddet.

1.1. Hur undersökningsprocessen inleds

Ett ersättningsärende blir anhängigt när försäkringsbolaget har fått en anmälan om en skadehändelse av arbetsgivaren. Den skadade kan också själv anhängiggöra ett ersättningsärende genom att lämna in en skriftlig anmälan till försäkringsbolaget. Även en verksamhetsenhet inom den offentliga eller privata hälso- och sjukvården kan lämna in anmälan till försäkringsbolaget.

Undersökningarna ska basera sig på en bedömning av en läkare som satt sig in i arbetsförhållandena. Försäkringsbolaget har rätt att med en betalningsförbindelse hänvisa den skadade till en vårdplats.

1.2. Ersättningar relaterade till misstanke om yrkessjukdom

Försäkringsbolaget ersätter kostnaderna för undersökning av yrkessjukdom och patientens resekostnader enligt priserna för kollektivtrafik antingen till den närmaste vårdplatsen eller vårdplatsen enligt betalningsförbindelsen. Om resan görs med privatbil ersätts den skadades resekostnader med hälften av den skattefria kilometerersättning som Skatteförvaltningen fastställer årligen. Resekostnaderna ersätts även om sjukdomen inte konstateras vara en ersättningsgill yrkessjukdom. De

kostnader som orsakats av behövliga läkarbesök för att utreda skadan och undersökningar som läkaren utfört och ordinerat ersätts även om ingen yrkessjukdom konstateras. För tiden för undersökningen och den arbetsoförmåga som detta orsakar betalas ersättning för inkomstbortfall, om det är fråga om en misstänkt yrkessjukdom enligt 38 §. Ersättning betalas för högst 7 dagar om ingen yrkessjukdom konstateras i undersökningen. Till arbetsgivaren betalas i ersättning för denna tid ett belopp som motsvarar den lön som arbetsgivaren betalat till arbetstagaren för ifrågavarande tid.

Hos FPA kan man också ansöka om sjukförsäkringsdagpenning med dröjsmålsintyg från försäkringsbolaget när det i samband med undersökningen konstaterats att det är fråga om en motiverad misstanke om yrkessjukdom eller en yrkessjukdom. Handläggning av ersättning ska påbörjas inom sju vardagar efter det att ärendet väcktes. Försäkringsbolaget ska fatta beslut inom en månad efter att alla behövliga utredningar har erhållits.

Företagshälsovården ska utreda och följa upp arbetsförmågan även när yrkessjukdom inte konstateras. Vid förhandlingar om arbetshälsan utreder man bland annat vad man kan göra med hjälp av arbetsarrangemang. Om detta inte lyckas eller räcker till ska man utreda möjligheterna till försäkringsbolagets arbetspensionsrehabilitering eller FPA:s yrkesinriktade rehabilitering. Om yrkesinriktad rehabilitering avslås kan man med hjälp av arbetslöshetsersättning delta i utbildning som främjar sysselsättningsförutsättningarna och som kompletterar examen. Arbetskraftsbyrån kan också bevilja handikappade stöd för specialarrangemang på arbetsplatsen.

2. Ersättningar för yrkessjukdom

När en yrkessjukdom konstateras fungerar ersättningsförfarandet på samma sätt som vid olycksfall i arbetet. Vid olycksfall i arbetet börjar rätten till ersättning den dag då olyckan inträffat. Vid yrkessjukdomar fastställs den dag då yrkessjukdomen debuterar. Som tidpunkt för när yrkessjukdomen debuterar betraktas den dag då den skadade för första gången besökte läkare på grund av en sjukdom som senare konstaterats vara en yrkessjukdom, såvida inget annat följer av särskilda orsaker.

När det gäller yrkessjukdomar ersätter olycksfallsförsäkringen behövliga sjukvårdskostnader, läkemedel och vårdtillhör, resekostnader enligt ovan nämnda schema och nödvändiga logikostnader samt personliga hjälpmedel som upprätthåller arbetsförmågan, medicinsk rehabilitering, som kan omfatta rehabiliteringsrådgivning och -handledning, bedömning av funktions- och arbetsförmågan samt rehabiliteringsbehovet, rehabiliteringsundersökningar, terapi och anpassningsträning som siktar på att förbättra och upprätthålla funktionsförmågan samt andra rehabiliteringsfrämjande åtgärder. Läkemedel ersätts till fullt belopp. Läkemedlen betalas själv varefter man ansöker om ersättning hos försäkringsanstalten eller ber om en betalningsförbindelse för ersättning av läkemedel av försäkringsbolaget. Patienten fakturerar själv sjukvårds- och resekostnaderna av försäkringsbolaget. Ersättning ska sökas inom ett år från att kostnaderna uppstått. Tidsfristen beräknas tidigast från anhängiggörandet av ersättningsärendet.

Förlorad arbetsinkomst ersätts med dagpenning, olycksfallspension eller rehabiliteringspenning. Ersättningarna för inkomstbortfall är skattepliktig inkomst. Den dag då sjukdomen debuterade fastställer den årliga arbetsinkomsten som utgör grunden för ersättningarna. Om inkomsten avviker minst 20 % av medelvärdet av arbetsinkomsten under de tre föregående åren före skadehändelsen, anses den årliga

arbetsinkomsten vara medelvärdet av arbetsinkomsten för jämförelsetiden och arbetsinkomsten under det föregående året. Arbetsinkomsten för jämförelsetiden beaktas till det belopp som den hade haft utan exceptionella påverkande orsaker, såsom familjeledighet, alterneringsledighet, militär- och civiltjänst, deltidspension, sjukfrånvaro eller tillfällig arbetslöshet eller andra jämförbara orsaker. Inkomstnivån kan även fastställas utifrån minimiårsarbetsinkomsten. (Se TyTAL § 71– § 79) Patienter kan också ha rätt till separat menersättning, om yrkessjukdomen orsakar bestående allmänt men.

Personer med yrkessjukdom kan också ha rätt till andra lagstadgade ersättningar, såsom sjukförsäkringsersättning, arbetspension, folkpension eller trafikförsäkringsersättning. De andra ersättningssystemen betalar förmåner endast om de är större än olycksfallsersättningen. Då betalas den del som överstiger olycksfallsersättningen.

2.1. Dagpenning

Dagpenningperioden för den som insjuknat i en yrkessjukdom är ett år från den dag då sjukdomen debuterade. Sjukledighet under denna tid ersätts som dagpenning. Rätt till dagpenning föreligger dock inte om den insjuknade personens arbetsförmåga har minskat med mindre än 10 %. Den insjuknade ska vara oförmögen att arbeta under minst tre på varandra följande dagar med undantag för dagen då sjukdomen debuterade. Dagpenningbeloppet är 1/360-del av årsarbetsinkomsten för den som insjuknat i en yrkessjukdom.

Om årsarbetsinkomsten är lägre än minimiårsarbetsinkomsten på 14 360 euro höjs ersättningarna så att de motsvarar minimiårsarbetsinkomsten. Dagpenningen för sjukledigheten under de första fyra veckorna motsvarar lönen för samma tid. Dagpenning betalas i allmänhet retroaktivt. En del av dagpenningen betalas i allmänhet till arbetsgivaren eller FPA mot redan erhållen lön för sjukledighet eller dagpenning från sjukförsäkringen.

Sjukförsäkringslagen och lagen om företagshälsovård ändrades 1.6.2012. Arbetsgivaren ska anmäla arbetstagarens sjukfrånvaro till företagshälsovården senast när frånvaron har fortgått en månad. Arbetsgivaren ska tillsammans med arbetstagaren och företagshälsovården utreda arbetstagarens möjligheter att fortsätta i arbetet.

Företagshälsovården ska bedöma den återstående arbetsförmågan och avge ett utlåtande till FPA senast när sjukdagpenning har betalats för den maximala tiden som är 90 vardagar. Sjukdagpenning ska sökas inom två månader från att frånvaron börjat.

2.2. Olycksfallspension

När arbetsförmågan på grund av yrkessjukdom fortsätter över ett år eller det förekommer korta sjukledigheter efter ett år från den dag då sjukdomen debuterat betalas ersättningen för inkomstbortfall som olycksfallspension. Beslutet om olycksfallspension innebär dock inte att den insjuknade blir pensionerad, utan detta är en ersättning för inkomstbortfall som betalas för perioder av arbetsförmåga, som beror på den konstaterade yrkessjukdomen. Olycksfallspensionens maximala belopp är 85 % av årsarbetsinkomsten. När en person som beviljats olycksfallspension fyller 65 år minskar det maximala beloppet till 70 %. Olycksfallspension kan också betalas som partiell olycksfallspension som kompenserar för den minskade inkomsten.

För en studerande på heltid betalas dagpenning eller olycksfallspension enligt fullständig arbetsförmåga, om yrkessjukdomen begränsar studierna.

2.3. Rehabiliteringspenning

En person som insjuknat i en yrkessjukdom har rätt till rehabiliteringspenning för tiden för yrkesinriktad rehabilitering. Rehabiliteringspenning är lika stor som dagpenning om det gått under 1 år från begynnelsepunkten eller lika stor som olycksfallspensionen om det gått över 1 år från begynnelsepunkten. Efter den yrkesinriktade rehabiliteringen kan rehabiliteringsklienten ha rätt till rehabiliteringspenning under högst ett halvt år.

2.4. Menersättning

Menersättning betalas till en arbetstagare som har fått bestående allmänt men av en skada eller en sjukdom som beror på ett skadefall. Med allmänt men avses nedsatt funktionsförmåga till följd av ett skadefall. Funktionsförmågan jämförs med funktionsförmågan hos en frisk person i samma ålder. Bestående men kan bedömas tidigast ett år efter att olyckan inträffat eller yrkessjukdomen debuterat.

Menersättningens storlek per år bestäms enligt tabellen nedan på grundval av invaliditetsklassen för skadan och sjukdomen och utifrån grundbeloppet 12 820 euro. För fastställande av beloppet av menersättning har skador och sjukdomar som orsakar allmänna men indelats i 20 invaliditetsklasser. I allmänhet behöver man inte ansöka om menersättning, utan försäkringsbolaget fattar beslut om detta. Om försäkringsbolaget inte fattar beslut kan patienten själv höra sig för senare.

För invaliditetsklasserna 1–5 betalas menersättning som ett engångsbelopp. För invaliditetsklasserna 6–20 betalas menersättning som fortlöpande ersättning. För sjukdomar för vilka det enligt medicinsk erfarenhet är kännetecknande att de förvärras och snabbt leder till döden, betalas en engångsersättning som motsvarar invaliditetsklass 10.

2.5. Överklagande av ersättningsbeslut

Med ersättningsbeslutet följer alltid en besväransvisning. Om man är missnöjd med försäkringsbolagets beslut gäller det att först kontakta försäkringsanstalten. Besvärinstanser är besvärsnämnden för olycksfallsärenden, försäkringsdomstolen och högsta domstolen, som kräver besvärstillstånd.

Om patienten är missnöjd med försäkringsanstaltens beslut kan han eller hon söka ändring genom att anföra skriftliga besvär hos besvärsnämnden för olycksfallsärenden inom 30 dagar efter den dag då beslutet delgivits. Trots sökande av ändring ska försäkringsanstaltens beslut iakttas tills ärendet avgjorts genom lagakraftvunnet beslut.

Ytterligare information finns på Olycksfallsförsäkringscentralens webbplats www.tvk.fi (Lagstadgad olycksfallsförsäkring).

Man kan också kontakta patientombudsmannen om man är missnöjd med undersökningar.

3. När yrkessjukdom har konstateras

Yrkessjukdomar orsakar förändringar i arbetet och livet som det gäller att ge akt på med beaktande av den egna livssituationen.

När yrkessjukdom har konstateras kontaktar patienten i allmänhet företagshälsovården och chefen för att utreda arbetssituationen om han eller hon fortfarande är i arbetslivet. Läkaren bedömer hur yrkessjukdomen begränsar arbetet och tar i allmänhet ställning till om den insjuknade kan fortsätta i de gamla arbetsuppgifterna, om det behövs arbetsarrangemang eller om arbetandet kan fortsätta med hjälp av hjälpmedel eller skyddsutrustning. Om arbetsgivaren inte kan omplacera arbetstagaren kan det behövas yrkesinriktad rehabilitering för att hitta ett lämpligt yrke och stödja sysselsättningen.

Företagshälsovården eller socialarbetare och rehabiliteringshandledare inom hälso- och sjukvården kan hjälpa i frågor relaterade till yrkesinriktad rehabilitering, till exempel genom att informera om olika rehabiliteringsalternativ, och de kan också erbjuda stöd för att inleda yrkesinriktad rehabilitering.

3.1. Yrkesinriktad rehabilitering

Försäkringsanstalten ska utreda behovet av yrkesinriktad rehabilitering inom tre månader från att arbetsoförmågan börjat och därefter med minst tre månaders intervall. Patienten är skyldig att medverka i utredningen av rehabilitering och rehabiliteringsåtgärder samt att utan dröjsmål delta i undersökningar som försäkringsanstalten anvisar.

I olycksfallssystemet avses med rehabilitering åtgärder genom vilka man bland annat främjar rehabiliteringsklientens återvändande till arbetet och hans eller hennes förmåga att klara av arbetsuppgifterna. En person som insjuknat i en yrkessjukdom har rätt till rehabilitering om arbetsförmågan eller förtjänstmöjligheterna försämrats på grund av yrkessjukdomen. Syftet med yrkesinriktad rehabilitering är att göra det möjligt för den insjuknade att återvända till arbetslivet, antingen till de gamla arbetsuppgifterna eller ett nytt yrke.

Vid bedömningen av rehabiliteringsbehovet beaktas den skadades ålder, yrke, tidigare verksamhet, utbildning, boendeförhållanden, begränsningar på grund av sjukdomen och möjligheterna att arbeta efter rehabiliteringen. Rehabiliteringen kan bland annat omfatta rehabiliteringsrådgivning och handledning, bedömning av funktions- och arbetsförmågan samt rehabiliteringsbehovet, rehabiliteringsundersökningar, terapi, anpassningsträning, arbetsprövning, arbetsträning, utbildning som leder till arbete eller yrke, näringsstöd, hjälpmedel och utrustning. Rehabiliteringsbehovet och dess ändamålsenlighet prövas separat i respektive fall.

3.2. Inledning av rehabiliteringsprocessen

När patienten underrättas om behovet av yrkesinriktad rehabilitering ska han eller hon kontakta sin arbetsgivare och företagshälsovården. Först utreder man i allmänhet den egna arbetsgivarens möjligheter att erbjuda lämpligt arbete som beaktar de begränsningar som sjukdomen orsakar. Man kan också själv ta initiativ till rehabilitering med stöd av arbetsgivaren och företagshälsovården, den övriga hälso- och sjukvården, social- och Arbetskraftsmyndigheter. Man kan också kontakta sitt försäkringsbolag i rehabiliteringsfrågor efter att en yrkessjukdom konstaterats.

Den praktiska "rehabiliteringsstigen" börjar med förhandlingar med arbetsgivaren och företagshälsovården. Om det krävs nytt arbete eller yrke hjälper företagshälsovården i allmänhet med planeringen och inledandet av yrkesinriktad rehabilitering. Det gäller att inleda planeringen när yrkessjukdom har konstaterats och den vårdande läkaren anser att personen på grund av hälsoskäl inte borde fortsätta i det gamla arbetet. (Se www.toissaterveena.fi) Dessutom ska patienten när yrkesinriktad rehabilitering inleds beakta sin livssituation, sina resurser och sina sociala band (familjesituation, de ekonomiska möjligheterna att resa, hemort etc.). Man ska inte säga upp sig innan frågorna om yrkessjukdomen, fortsatt arbete eller yrkesinriktad rehabilitering är klara. Arbetsgivaren har i allmänhet inte rätt att säga upp en arbetstagare på grund av sjukdom, skada eller olycksfall såvida arbetstagarens arbetsförmåga inte har avtagit väsentligt och långvarigt på grund av sjukdomen. (Se arbetsavtalslagen, www.finlex.fi)

Patienten är den bästa experten på sin rehabiliteringsprocess, och därför krävs det egna initiativ för att hitta ett lämpligt yrke. Olycksfallsförsäkringen ersätter rehabiliteringskostnaderna enligt sina normer och betalar i allmänhet rehabiliteringspenning för tiden för rehabiliteringsutredningar och rehabilitering som motsvarar dagpenning eller olycksfallspension om försäkringsbolaget godkännt yrkesinriktad rehabilitering.

3.3. Efter rehabilitering

Rehabiliteringsutredningarna och -lösningarna är alltid individuella och påverkas utöver av rehabiliteringsklientens behov av många andra samhällsliga faktorer, såsom sysselsättningssituationen i pendlingsområdet, utbildningsmöjligheterna etc.

Om förutsättningar för rehabilitering saknas eller om rehabiliteringsklienten/patienten med en yrkessjukdom inte får arbete efter utbildningen ska han eller hon anmäla sig som arbetssökande hos arbets- och näringsbyrån. Personen kan ha begränsad men dock tillräcklig arbetsförmåga på grund av yrkessjukdom.

Efter bedömningen av rehabiliteringsbehovet kan man även föreslå en pensionslösning. Då kan personen utöver ersättningar för yrkessjukdomar även ansöka om till exempel invalidpension eller partiell arbetslöshetsersättning.

4. Ytterligare information om frågor relaterade till yrkessjukdomar

Om man vill ha ytterligare information om ersättningar för yrkessjukdomar är det bra att kontakta sitt försäkringsbolag. Beslutet om yrkessjukdom innehåller i allmänhet kontaktuppgifter för den som senast behandlat ersättningsärendet.

I ersättnings- och besvärssärenden får man också råd av bland annat patientombudsmän, socialarbetare inom hälso- och sjukvården, förtroendemän/fackförbund och patientorganisationer. Även FPA och arbetspensionsanstalterna ger råd inom sina områden. I frågor relaterade till anställningsförhållandet kan man vända sig till chefen, arbetsplatsens förtroendeman, fackförbund eller arbetarskyddsdistriktet.

Om man behöver ytterligare information om rehabilitering kan man kontakta företagshälsovården eller en socialarbetare inom hälso- och sjukvården, en rehabiliteringshandledare eller sitt försäkringsbolag. Under undersökningsperioden vid arbetshälsoinstitutet kan man boka tid hos en socialarbetare vid arbetshälsoinstitutet, om man behöver ytterligare information om rehabilitering eller socialskydd.

5. Viktiga kontaktuppgifter

Försäkrings- och pensionsbolag

www.toissaterveena.fi

www.tvk.fi Olycksfallsförsäkringscentralen/Lagstadgad olycksfallsförsäkring

www.tela.fi Arbetspensionsförsäkrarna TELA ry

www.tapaturmalautakunta.fi Besvärsnämnden för olycksfallsärenden

www.finlex.fi Statens elektroniska författningssamling – Uppdaterad lagstiftning

www.te-palvelut.fi Arbetskraftsbyråer och yrkesvägledning

www.oppisopimus.net Läroavtalsutbildning

www.opintopolku.fi

www.kela.fi Information om FPA:s förmåner

www.heli.fi Andningsförbundet Heli – information om rehabilitering, lokala föreningar och deras verksamhet, inomhusluft, rehabilitering av asbestpatienter och socialskydd för personer med andningssjukdomar (publikationer/guider/övriga guider och material).

www.allergia.fi Allergi- och Astmaförbundet, information om allergier och rehabilitering

www.fine.fi Försäkrings- och finansrådgivning

www.etk.fi Pensionskyddscentralen